

Розділ II

Фінанси

УДК 336.02:336.6

П.В. Кухта
*кандидат економічних наук,
асистент кафедри менеджменту інноваційної
та інвестиційної діяльності,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

С.В. Антонюк
*магістрант
спеціальності «Менеджмент інноваційної діяльності»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Аналіз стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні

У статті досліджено інноваційну активність підприємств України та окреслено фактори, що впливають на неї. Проаналізовано сучасну структуру фінансового забезпечення інноваційної діяльності, виявлено останні тенденції. Проведено порівняння наявних показників інноваційної діяльності в розрізі фінансування із запланованими.

Ключові слова: інноваційна діяльність, фінансове забезпечення, кредитування інновацій.

П. В. Кухта
*кандидат экономических наук,
ассистент кафедры менеджмента инновационной
и инвестиционной деятельности,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

Е. В. Антонюк
*магістрант спеціальності
«Менеджмент інноваційної діяльності»,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

Анализ состояния финансового обеспечения инновационной деятельности в Украине

В статье исследована инновационная активность предприятий Украины и выделены влияющие на это факторы. Проанализирована современная структура финансового обеспечения инновационной деятельности, очерчены последние тенденции. Также проведено сравнение существующих показателей инновационной деятельности в разрезе финансирования с запланованными.

Ключевые слова: инновационная деятельность, финансовое обеспечение, кредитование инноваций.

P.V. Kukhta

*Ph.D. in Economics, Assistant of Innovative
and Investment Activity Management Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

Y.V. Antoniuk

*Master Degree Student
Majoring in Innovation Activity Management
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

Analysis of innovation activity financing state in Ukraine

This paper investigates the innovation activity of Ukrainian enterprises and underlines main influencing factors. It analyses current financing structure of innovation activity and describes the latest tendencies. The authors compared existing financing indicators of innovation with planned one.

Keywords: innovation activity, financing, crediting of innovations.

Постановка проблеми

Загальнонаціональне устремління до інтеграції та вступу до Європейського Союзу, а також політичні зусилля щодо їх втілення ставлять промисловість України перед вирішенням низки проблем у найближчому майбутньому. Створення єдиного торговельного простору з європейськими країнами значно підвищить конкуренцію практично на всіх галузевих ринках і призведе до зміни цін на сировину та матеріали. Найбільш успішним і стратегічним рішенням цих викликів є саме інновації як міцна основа конкурентних переваг. Особливістю України є те, що попри величезний інноваційний потенціал населення щодо створення нових продуктів досі немає надійної, прозорої та дієвої структури фінансування, що уможливила б втілення новаторських задумів у реальність. Саме тому важливою сферою досліджень є система фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню фінансового забезпечення інновацій на підприємствах України присвячено низку публікацій. Частина з них сконцентрована на узагальненні методичних підходів до фінансування, авторами таких є В.М. Геєць [6], А.С. Гальчинський [6], В.І. Кравець [6], О.Є. Кузьміна [6]. Проте чимало публікацій стосуються огляду практичної сторони цього питання як у масштабі країни, так і окремих галузей. Серед авторів таких статей О.І. Жилінська [3], І.Д. Скляр [9].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Висвітлення теоретичної та практичної сторін фінансового забезпечення дає змогу оцінити ступінь втілення наукових міркувань у реальну діяльність підприємств, однак досі відкритим питанням можна вважати оцінку ступеня покриття наявними джерелами фінансуванням інноваційних ініціатив.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення наявної структури фінансування інноваційної діяльності задля визначення джерел фінансування, які мають найвищу відносну продуктивність.

Виклад основного матеріалу дослідження

Світовий досвід переконує, що в найбільш економічно розвинутих країнах саме інновації є вирішальною умовою забезпечення стабільного довгострокового економічного розвитку. У Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» метою реформи в інноваційній сфері визначено активізацію інноваційних процесів, повноцінне використання потенціалу науки в процесі технологічної модернізації економіки. Індикаторами досягнення мети в період 2010-2014 рр. визначено збільшення частки інноваційно активних промислових підприємств з 10,7 до 25%, підвищення наукоємності ВВП з 0,95 до 1,5%. Активне вжиття антикризових заходів, спрямованих на стабілізацію макроекономічної ситуації, відновлення стабільності у фінансовій сфері дали змогу у 2012 р. досягти 17,4 % інноваційних підприємств [5].

Якщо говорити про тенденції останніх років (табл. 1), то протягом 2008-2013 рр. частка інноваційно активних підприємств порівняно з попереднім періодом зросла на 3,8 в.п. в основному за рахунок збільшення частки підприємств, що займалися організаційними та маркетинговими інноваціями.

Таблиця 1

Інноваційна активність промислових підприємств України у 2000–2013 роках

Ретро-спективний період, роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн. грн	У тому числі за напрямками, млн. грн						
			ДіР	у тому числі		придбання нових технологій	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин та обладнання, що пов'язані з впровадженням інновацій	інші витрати
				внутрішні ДіР	зовнішні ДіР				
2005	11,9	5751,6	612,3	-	-	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	11,2	6160,0	992,9	-	-	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	14,2	10850,9	986,5	793,6	192,9	328,4	-	7471,1	2064,9
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	-	7664,8	2664,0
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	-	4974,7	2012,6
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	-	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	-	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	-	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	-	5546,3	2290,9

Джерело: складено на основі [2]

У 2013 р. інноваційні підприємства спрямували на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення понад половину (58%, порівняно з 73,2% у 2011 р. коли спостерігався максимум) загального обсягу витрат, що є найвищим показником серед інших видів витрат. На виконання внутрішніх ДіР і для придбання інших зовнішніх знань було спрямовано 17,1 і 0,9% витрат відповідно. Набагато менше – у 4 рази, ніж на виконання внутрішніх ДіР, використано коштів для придбання зовнішніх ДіР, що стратегічно може бути краще для підприємств, які підтримують виконання власних ДіР.

Здійснювати інновації підприємствам перешкоджали численні фактори. Згідно з результатами обстеження інновацій за європейською методологією CIS було запропоновано чотири групи чинників для оцінки їхнього впливу: цінні чин-

ники, інформаційні чинники, ринкові чинники та причини інноваційної бездіяльності [8].

Нас цікавлять у першу чергу перші три з них, які є фінансовими: занадто високі інноваційні витрати, недостатність коштів у межах організації або групи підприємств і поза її межами. Здебільшого інновація є дорогим заходом і підприємства, що виконують ДіР, повинні вкладати кошти в технічне обладнання та заробітну плату висококваліфікованого персоналу. Ці витрати є досить високими і не гарантують швидку окупність. Якщо, наприклад, створюється винахід, виникає необхідність його захистити, при цьому методи захисту також потребують коштів [1, с. 6].

З огляду на це стан інноваційної діяльності в Україні характеризується:

- недостатніми обсягами реалізованої інноваційної продукції;
- низьким рівнем інноваційної активності промислових підприємств;
- низьким рівнем підприємницької активності в інноваційній сфері малого та середнього бізнесу, який є найбільш масовою, динамічною та гнучкою формою організації підприємств, рушієм економічного зростання в найбільш економічно розвинутих країнах світу.

Основними причинами погіршення стану інноваційної сфери є:

1. Неefективне використання економічних стимулів залучення інвестиційних ресурсів в інноваційні процеси.

2. Обмежений обсяг фінансування наукової діяльності з державного бюджету. Рівень витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт за рахунок держбюджету в Україні є одним із найнижчих порівняно з розвинутими країнами світу [10].

3. Не сформовані умови для розвитку інституцій венчурного фінансування, які у більшості економічно розвинутих країн світу вважаються одним з найефективніших інструментів забезпечення процесів упровадження інновацій, залучення інвестицій в інноваційну сферу.

Варто зазначити, що це все ж таки незначний вплив і загальні витрати на проведення інноваційної діяльності почали падати (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами

	Загальна сума витрат, млн. грн	У тому числі за рахунок коштів							
		власних, млн. грн	у % до заг. обсягу	державного бюджету, млн. грн	у % до заг. обсягу	іноземних інвесторів, млн. грн	у % до заг. обсягу	інші джерела, млн. грн	у % до заг. обсягу
2005	5751,6	5045,4	87,72%	28,1	0,49%	157,9	2,75%	520,2	9,04%
2006	6160	5211,4	84,60%	114,4	1,86%	176,2	2,86%	658	10,68%
2007	10850,9	7999,6	73,72%	144,8	1,33%	321,8	2,97%	2384,7	21,98%
2008	11994,2	7264	60,56%	336,9	2,81%	115,4	0,96%	4277,9	35,67%
2009	7949,9	5169,4	65,02%	127	1,60%	1512,9	19,03%	1140,6	14,35%
2010	8045,5	4775,2	59,35%	87	1,08%	2411,4	29,97%	771,9	9,59%
2011	14333,9	7585,6	52,92%	149,2	1,04%	56,9	0,40%	6542,2	45,64%
2012	11480,6	7335,9	63,90%	224,3	1,95%	994,8	8,67%	2925,6	25,48%
2013	9562,6	6973,4	72,92%	24,7	0,26%	1253,2	13,11%	1311,3	13,71%

Джерело: складено на основі [2; 8]

Оговтавшись від кризи 2008 р., вітчизняні підприємства стали нарощувати фінансування. Досягнувши максимуму у 2011 р., фінансові витрати зупинилися на позначці в 14 334 тис. грн, а потім почали знижуватися. На кінець 2013 р. фінансування інновацій становило 9 562,6 тис. грн, що на 33,3% менше рівня 2011 року. Суттєво змінилася й структура джерел фінансування інноваційної діяльності навіть протягом 2008 і 2013 рр. (рисунок).

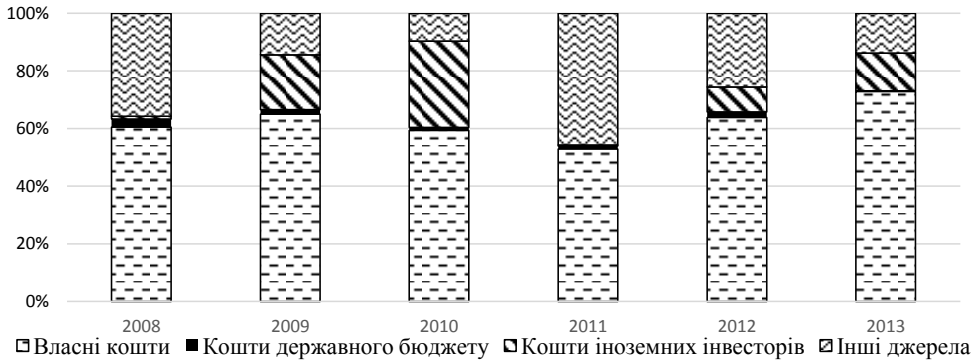

Рис. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності 2010-2013 років

Джерело: розроблено автором на основі даних [2; 8]

Як видно на рис. 1, значно зменшилося спрямування коштів іноземних інвесторів у інноваційну діяльність України – майже на 13 в. п., порівнюючи 2008 та 2013 роки. Важливо зазначити, що структура фінансового забезпечення інноваційної діяльності залежить від економічного циклу: спостерігається чітке балансування між іноземними та кредитними коштами: коли частка іноземних коштів скорочується, підприємства намагаються подолати їх нестачу шляхом отримання кредитів і навпаки. Так, найвищі показники з кредитного фінансування припадають саме на 2008 р. (світова економічна криза) та 2011 р. (фінансова криза, обвал на фондових ринках), коли іноземні інвестори намагалися утриматися від витрат.

Державна підтримка інноваційних підприємств є надзвичайно низькою: отримані державні кошти для інноваційної діяльності у 2013 р. в розмірі 24,7 тис. грн, становлять усього 0,4% сумарних бюджетних видатків на інноваційну діяльність. Таку ситуацію можна пояснити бажанням уряду підтримати фундаментальні дослідження у пріоритетних напрямках та сприяти розвитку кадрів інноваційного спрямування.

Серед категорії «Інші джерела» теоретично міститься такий вид як венчурне фінансування, що має значні переваги в залученні коштів саме для інновацій. Сьогодні венчурні фонди розглядаються як інструмент урегулювання неповних ринків кредитних ресурсів, що є одним із важливих джерел фінансової підтримки нових інноваційних підприємств [4]. Проте серед об'єктів, у які може інвестувати венчурний фонд в Україні, досі немає жодного пункту стосовно інновацій чи пов'язаної з ними діяльності.

Така структура фінансування інноваційної діяльності тільки підтверджує 117 місце України щодо розвитку фінансового ринку (цей показник є одним із дванадцяти в Глобальному індексі конкурентоспроможності за 2013 р.) [11].

Висновки

Повертаючись до амбітних заяв Програми економічних реформ на 2010-2014 роки, українській інноваційній діяльності поки що не вдалося досягти вказаних

рівнів інноваційно активних підприємств (16,8% відносно 25% бажаних) та розміру фінансування інновацій відносно ВВП (наявних 0,77% порівняно з 1,5% запланованими; більше того, показник 2013 р. менший навіть за початковий 0,95%, що спостерігався у 2008 р.). Такі результати свідчать про низьку ефективність реалізації політичних ініціатив, проте варто брати до уваги факт впливу на це фінансової кризи 2011 року, адже до цього року проглядалася чітка тенденція до зростання показників. Не варто очікувати значних змін у структурі чи обсягах фінансування і за результатами поточного року через нестабільну політичну ситуацію та серйозні зміни курсу валют відносно гривні.

Питома вага кредитування у фінансовому забезпеченні залишається нестабільною і коливається від 10 до 45%. Однак є кілька суттєвих чинників, що обмежують довгострокове інноваційне кредитування, зокрема: високий рівень відсоткових ставок за банківські кредити; великий кредитний ризик, ризик зміни відсоткових ставок, ризик незбалансованої ліквідності; переважно поточний і короткостроковий характер банківських пасивів; зацікавленість банків у кредитуванні господарських операцій із швидкою оборотністю грошових потоків; обмежена можливість рефінансування у Національного банку України. Водночас державні фонди, які могли б забезпечити бюджетне кредитування інноваційної діяльності, досі ефективно не функціонують.

Ефективність венчурного фінансування в Україні з точки зору підтримки інноваційної діяльності є незначною. Венчурні фонди практично не вкладають кошти у високотехнологічні галузі, обмежуючись традиційними (будівництво, нерухомість). Розвиток венчурного фінансування інноваційної сфери в Україні неможливий без державної підтримки, оскільки попри значне зростання кількості венчурних фондів обсяг коштів, що йде на фінансування інноваційної діяльності, залишається досить малим.

Щодо перспективи подальших досліджень у цьому напрямі варто зазначити, що аналіз фінансового забезпечення інновацій у майбутньому має важливе значення, оскільки дасть змогу оцінювати практичну ефективність запропонованих і втілених заходів у цій сфері. З іншого боку, подальші дослідження уможливають нові виклики, з якими зустрінуться в майбутньому інноваційні підприємства.

Література

1. Білоконь О. І. Створення та використання високих технологій та об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах України у 2011 році / О. І. Білоконь, Н. О. Біленька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ni/analit/pvt_2011.zip

2. Державний комітет статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Жилінська О. Галузеві аспекти фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств України / О. Жилінська, Т. Петровська // Вісн. Київ. нац. ун-ту. – К., 2009. – Вип. 109. – С. 16-19.

4. Жилінська О. І. Державне фінансування і стимулювання розвитку венчурного інвестування у моделі відкритих інновацій / О. І. Жилінська // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 330-336. – Бібліогр. : 16 назв. – укр.

5. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2011 році / Аналітична довідка Українського інституту науково-технічної і економічної інформації. – К. : 2012. – 44 с.

6. Регулювання розвитку інноваційних процесів на регіональному рівні / [А. С. Гальчинський, В. М. Гець, В. І. Кравець, О. Є. Кузьміна та ін.] // Вісник Маріупольського державного університету (2012): – 83 с.

7. Стан розвитку науки і техніки, реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та трансферу техно-

логій у 2013 році / Аналітична довідка Українського інституту науково-технічної і економічної інформації. – К. : 2014. – 180 с.

8. Статистичний щорічник України за 2013 рік. Державний комітет статистики України. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2014. – С. 534.

9. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємства. Етап 1. Аналіз сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні, її ролі та значення в економічному зростанні : звіт про НДР (проміжний) / Кер. І. Д. Скляр. – Суми : Вид-во СумДУ, 2011. – 40 с.

10. Grueber, M. 2012 Global R&D Funding Forecast: R&D in a Globalized World / M. Grueber, T. Studt [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.rdmag.com/Featured-Articles/2011/12/2012-Global-RD-Funding-Forecast-RD-In-A-Globalized-World/>

11. The Global Competitiveness Report 2013-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitiveness_Report_2013-14.pdf

УДК 330.46:519.86

В.І. Федорак

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фундаментальної, природничої та
загальноекономічної підготовки,
Інститут управління природними ресурсами,
Університет економіки та права «КРОК»*

Інноваційно-інвестиційна діяльність агропромислових підприємств

У статті досліджено питання створення ефективної системи управління інноваційно-інвестиційними процесами промислово-аграрних підприємств шляхом формування організаційних, інформаційних та аналітичних засобів активізації інвестиційних процесів.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, інвестиційний процес, технічне оновлення, інноваційний розвиток, трансфер технологій.

В.И. Федорак

*кандидат экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой фундаментальной, естественной
и общеэкономической подготовки,
Институт управления природными ресурсами,
Университет экономики и права «КРОК»*

Инновационно-инвестиционная деятельность агропромышленных предприятий

В статье исследованы вопросы создания эффективной системы управления инновационно-инвестиционными процессами агропромышленных предприятий путем формирования организационных, информационных и аналитических средств активизации инвестиционных процессов.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инвестиционная деятельность, инвестиционный процесс, техническое обновление, инновационное развитие, трансфер технологий.